

УДК 327(477): 339.543.62

Н.МИХАЙЛОВСЬКА

**НАСЛІДКИ ВВЕДЕННЯ В ДІЮ
ШЕНГЕНСЬКОЇ УГОДИ
НА УКРАЇНСЬКО-ЄВРОСОЮЗІВСЬКОМУ
КОРДОНІ ПІСЛЯ ВЕЛИКОГО РОЗШИРЕННЯ
ЄС (2004-2007 рр.)**

У роботі викладені проблемні питання, пов'язані з реальним станом взаємовідносин між Україною та ЄС, мінімізацією негативних наслідків розширення Шенгену для України.

Розглянуто питання візової політики країн-сусідів України в нових умовах Шенгену та розвитку євросоюзівсько-українських зв'язків.

***Ключові слова:** Шенгенська зона, євроінтеграція, проблеми, перспективи, спрощення візового режиму, вимоги, держава.*

Актуальність теми дослідження зумовлена таким важливим чинником, як офіційне проголошення нашою державоюзовнішньополітичного курсу на євроінтеграцію. Оскільки євросоюзівський кордон впритул наблизився до кордону України, то важливим є питання про подальшу лібералізацію візових вимог до громадян України, а в перспективі – до скасування візового режиму взагалі.

Об'єктом дослідження є процес становлення і розвитку цілісної системи добросусідських, партнерських відносин між Україною та ЄС.

Предмет дослідження включає основні напрями, види і форми взаємодії головних складових елементів системи на українсько-євросоюзівському кордоні.

Метою дослідження є вивчення і аналіз співпраці України з країнами – членами Європейського Союзу та актуальних проблем прикордонних регіонів України та ЄС за допомогою різних методів наукового дослідження, зокрема емпіричного, системно-структурного, порівняльного тощо.

Основними завданнями роботи є наступні:

- простежити передумови становлення співробітництва між Україною та ЄС;
- визначити місце і роль співробітництва центральних органів державної влади в системі зовнішньої політики України та ЄС;
- розглянути співпрацю України з ЄС з питань договірно – правової бази євросоюзівсько – українського співробітництва.

Джерельну базу дослідження становлять договори, угоди та інші міжнародно – правові документи, що регулюють українсько – євросоюзівське співробітництво, вміщені в офіційних публікаціях законодавчих актів України і збірниках документів, а також деякі опубліковані офіційні статистичні матеріали із зазначеної проблематики.

Цікаві дані на тему дослідження є в монографії **“Нові реалії сучасних кордонів: соціолого-політологічний аналіз”**, що містить аналіз результатів соціологічного дослідження **“Новий східний кордон Європейського Союзу: питання прозорості, безпеки і транскордонного співробітництва”**. Назване міжнародне пілотне дослідження проведене вперше і одночасно в чотирьох країнах та за єдиною методикою[16].

У збірнику **“Підготовка нових членів ЄС – країн-сусідів України – до вступу в Шенген і виклики для**

України” представлено виступи і матеріали учасників міжнародного “круглого столу” експертів, який відбувся 26 лютого 2007 року. На обговорення були винесені питання, пов’язані з реальним станом взаємовідносин між Україною та ЄС, підготовкою Словаччини та Угорщини до розширення Шенгенського простору, значенням структур громадянського суспільства в мінімізації негативних наслідків розширення Шенгену для України[14].

Загалом проблемам українсько-євросоюзівських взаємовідносин приділяється значна увага у виданнях Закарпатського державного університету, які розроблені у 2007 – 2009 рр. і рекомендовані Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України як навчальні посібники для студентів вищих навчальних закладів: **Регіональна політика і транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: збірник наукових праць за матеріалами міжнародної наукової конференції (м.Ужгород, 24-25 травня 2007 р.)** /Відп. ред. І.В.Артёмов. – Ужгород: Ліра 2007. – 456 с. (Серія “Євроінтеграція: український вимір”. Вип.1) [15]; **І.В.Артёмов. Проблеми і перспективи входження України в Європейський Союз: навчальний посібник.** – Ужгород: Ліра, 2007. – 310 с. (Серія “Євроінтеграція: український вимір”. Вип.7)[10].

Виклад основного матеріалу. Шенгенська зона об’єднує європейські країни, що підписали угоду «Про відміну паспортного та митного контролю між країнами Європейського Союзу» від 14 червня 1985 року. Угода набрала чинності 26 березня 1995 року. 15 березня 2006 року було прийнято Шенгенський кодекс про кордони.

Згідно з Шенгенською угодою, для в’їзду до Шенгенської зони громадяни третіх країн, в тому числі

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКО-ЄВРОСОЮЗІВСЬКОГО КОРДОНУ

й України, потребують оформлення віз (за деякими виключеннями для окремих категорій громадян України, зазначеними нижче). Візи мають оформлюватися в посольстві тієї країни-учасниці Шенгенської угоди, державний кордон якої перетинатиметься першою або яка є країною основного призначення. Шенгенська віза дійсна для перебування в усіх країнах-учасницях Шенгенської угоди[2].

21 грудня 2007 року до Шенгенської зони приєдналися 9 країн з числа тих, що вступили до Європейського Союзу 1 травня 2004 року, а саме: Естонія, Латвія, Литва, Польща, Угорщина, Чехія, Словаччина, Словенія та Мальта. З цього моменту до зони вільного переміщення осіб повною мірою входять 22 із 27 держав ЄС (окрім Великої Британії, Ірландії, Кіпру, Болгарії та Румунії), а також Норвегія та Ісландія, які не входять до Європейського Союзу.

У німецькому Zittau, на кордоні між Польщею, Німеччиною і Чехією, в угорському Hegyeshalom, де проходить кордон Австрії, Угорщини і Словаччини та на пункті пропуску Skofije/Rabuiese, який розділяв Італію і Словенію, відбулись урочистості за участю перших осіб держав. Голова Єврокомісії Жозе Мануель Баррозу у зв'язку з цією подією приїхав до Талліна, де відбувалось аналогічне прощання з кордоном.

За словами Баррозу, „віднині люди зможуть безперешкодно подорожувати між 24-ма країнами Шенгенської зони... від Португалії до Польщі та від Греції до Фінляндії”. „Спільними зусиллями ми подолали прикордонні перевірки – створені людиною перепони для ствердження миру, свободи та єдності в Європі”, – наголосив чільник Європейської Комісії[10,с.174].

Як вказано на веб-сайті представництва Єврокомісії в Україні, «розширення Шенгенської зони є безпрецедентною подією в історії Європи. Між країнами, що були раніше відокремлені “залізною завісою”, віднині скасовуються прикордонні перевірки – останній бар’єр, що існував у створенні європейського простору для вільного руху осіб.

Віднині громадяни нових східно - та центрально-європейських країн ЄС можуть вільно вирушати у подорож до країн Західної Європи чи до своїх центральноєвропейських сусідів, не стикаючись із тривалими та обтяжливими перевірками на кордонах». Там же зазначено: «Розширення Шенгенського простору нестиме також відчутні переваги для громадян України. Віднині українці, які отримуватимуть шенгенські візи у консульській установі однієї із східно- та центральноєвропейських держав-членів ЄС, зможуть відвідати не тільки цю країну, але й вільно подорожувати територією всіх держав, які входять до Шенгенської зони»[17].

Не заперечуючи цілковим наведене вище оптимістичного передбачення, ми все ж змушені констатувати, що поряд із зазначеною перевагою на громадян України чекали і значні розчарування та ускладнення, пов’язані із застосуванням країнами-сусідами принципово інших, значно більш суворих правил та умов отримання віз.

Протягом перших чотирьох місяців 2006 року зафіксоване значне (в 2,6 разу) скорочення кількості поїздок громадян України до країн ЄС. Є всі підстави вважати (попри брак офіційних даних), що єдиною причиною такого значного скорочення статистики міжлюдських обмінів та подорожей стала недоступність віз «нових» шенгенських країн для великого масиву громадян, які раніше здійснювали регулярні подорожі

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКО-ЄВРОСОЮЗІВСЬКОГО КОРДОНУ

до сусідніх держав. Адже статистика поїздок до «старих» шенгенських країн практично не змінилася – різке скорочення спостерігається саме в сегменті подорожей до «нових» країн Шенгену.

Численні нові вимоги, як-то виписки з банківських рахунків, довідки про доходи та нерухомість, обов'язковість запрошення з-за кордону, збільшені фінансові вимоги стали непосильною перешкодою для мільйонів громадян України [3, с.192].

Ситуація з видачею віз Республіки Польща є особливо чутливим фактором. Адже за статистикою близько 35-40% всіх поїздок громадян України до країн ЄС – це поїздки саме до Польщі. Польща продовжує надавати найбільшу кількість віз з-поміж усіх країн ЄС, маючи найбільшу мережу консульських установ – шість консульств у Києві, Львові, Одесі, Луцьку, Харкові, а віднедавна – ще й у Вінниці. В наслідок відкриття нового приміщення значно збільшується спроможність Генерального консульства у Львові. Але, незважаючи на це, після вступу до Шенгенської зони ситуація з видачею віз для громадян України значно ускладнилася. Про це свідчить як статистика видачі віз, так і статистика перетину кордонів.

За даними наших джерел у Республіці Польща, протягом перших чотирьох місяців 2008 року усіма консульствами Польщі в Україні видано близько 92 тисячі віз, тоді як за аналогічний період 2007 року було видано 221 тисячу віз. Отже, йдеться про суттєве – в 2,4 разу – скорочення кількості видачі віз польськими консульствами. Польська сторона пояснює таку ситуацію скороченням загальної кількості заявників, оскільки частина традиційно подорожуючих громадян може відвідувати Польщу з візами, виданими іншими

шенгенськими країнами. Однак, на нашу думку, таке пояснення не є переконливим, адже поряд із скороченням кількості виданих віз спостерігається різке скорочення кількості поїздок громадян України до ЄС в цілому і до Польщі зокрема, що фіксується прикордонними службами з обох боків[17].

Констатуючи скорочення кількості виданих віз, слід також брати до уваги зміну кількісної пропорції одноразових і багаторазових віз. Офіційних даних з цього приводу немає, однак проведене порівняльне спостереження за роботою Генерального консульства Польщі у м. Києві свідчить, що оскільки у 2007 році абсолютна більшість виданих віз були багаторазовими та довгостроковими, то зараз картина є протилежною – видаються переважно одноразові візи.

Негативна тенденція цілком підтверджується і даними з кордонів. Пасажиропотік через кордон з Україною зменшився на 18,9%, а рух приватного та пасажирського автотранспорту – на 20,9%. Дещо зросла (на 8%) лише кількість вантажного транспорту. До цих даних слід додати суттєву зміну пропорцій перетинів кордону за ознакою громадянства.

Відносно невисокий показник падіння кількості перетинів кордону (18,9%) пояснюється тим, що наростаючими темпами зростає потік громадян Польщі та інших країн ЄС, що перетинають сухопутний українсько-польський кордон, тоді як у сегменті українських громадян спостерігається стрімке падіння – в 2 та більше разів.

Станом на літо 2008 року можна констатувати, що розширення Шенгенської зони позитивним чином вплинуло лише на незначний (1-2%) відсоток громадян України, які й раніше мали доступ до шенгенських віз, подорожуючи як до країн Західної, так і Центральної

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКО-ЄВРОСОЮЗІВСЬКОГО КОРДОНУ

Європи. Тепер ці громадяни позбавлені необхідності отримувати національні візи центральноевропейських країн – однієї візи достатньо для відвідування будь-якої з 24-х країн Шенгенської зони, або кількох одразу.

Безумовно, певний позитивний вплив відчули організовані туристи та туристичні компанії, які можуть здійснювати комплексні тури до кількох країн ЄС одразу – це поживає освоєння українськими туристами популярних в Європі туристичних маршрутів на кшталт Краків-Прага-Відень, Вільнюс-Рига-Таллінн чи Будапешт-Братислава-Відень, адже замість трьох віз тепер потрібна лише одна[16,с.249].

В той же час негативні наслідки розширення Шенгенської зони відчула на собі значно більша частина громадян України, аніж кількість тих, хто виграв. В абсолютних цифрах скорочення кількості поїздок громадян України до ЄС є значною: негативна тенденція є більш глибокою, аніж у період 2000-2004 років, коли на зміну безвізовому режиму прийшли національні візи країн-кандидатів (з 2004 року – членів ЄС).

Суспільний вимір впливу розширення Шенгенської зони на Україну полягає в поглибленні розриву між елітами і рештою суспільства. Представники елітних верств, що й раніше мали доступ до шенгенських віз, переважно виграли від розширення Шенгенської зони, позбавившись зайвого клопоту з отриманням національних віз країн Центральної Європи. Власники дипломатичних паспортів (дипломати, народні депутати, урядовці) взагалі позбулися проблеми і тепер мають право безвізового в'їзду до країн ЄС. В той же час широкі верстви населення, що подорожували до сусідніх країн ЄС з метою приватного бізнесу, пошуку роботи, навчання, відвідання родичів чи знайомих, приватного

туризму – отримали значну перешкоду у вигляді нових шенгенських вимог. Більшість з них змушена відмовитись від поїздок або мінімізувати їх. Особливо очевидною є ця проблема в прикордонних регіонах.

Враховуючи невисокий рівень суспільної культури в Україні, така ситуація може сприяти поглибленню відчуження між різними (за соціальним та майновим статусом) верствами населення. Крім того, скасування віз для однієї суспільної меншості та спрощення доступу до віз для іншої може слугувати тим «хабарем», який знизить мотивацію «привілейованих» верств до подальшого лобювання повного скасування візового режиму з ЄС – адже для них ця проблема стане вже або зовсім неактуальною, або її чутливість значно зменшиться[12,с.165].

Підсумовуючи дослідження, варто зауважити, що стратегічне партнерство між ЄС та Україною невпинно зміцнювалося з часу набуття Україною незалежності. У зв'язку з цим Угода про партнерство та співробітництво є значним досягненням. Україна була першою з нових незалежних держав, які підписали таку угоду, відзначивши в такий спосіб прагнення ЄС та України до зміцнення співпраці. Шляхом макрофінансової допомоги, через програму Тасіс, а також двосторонні програми ЄС надає Україні підтримку в процесі здійснення перетворень та реформ.

Внаслідок процесу розширення, що триває, деякі з країн-членів ЄС мають спільний зовнішній кордон з Україною. Розширення Союзу ще більш зміцнює економічний динамізм та політичну стабільність у регіоні, розширюючи в такий спосіб можливості співпраці з Україною.

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКО-ЄВРОСОЮЗІВСЬКОГО КОРДОНУ

Європейський Союз відзначає європейські прагнення України та вітає проєвропейський вибір, зроблений Україною. ЄС і надалі твердо прагне до співпраці з Україною на національному, регіональному та місцевому рівнях задля підтримки успішних політичних та економічних перетворень в Україні, які полегшать її подальше зближення з ЄС. Союз та його країни-члени пропонують Україні свій різноманітний досвід будівництва сучасних політичних, економічних, соціальних та адміністративних структур, повною мірою визнаючи, що основний тягар відповідальності за майбутнє України лежить на ній самій.

Список використаних джерел

- 1) Угода про спрощення візового режиму між Україною та ЄС // <http://eu.prostir.ua/news/234186.html>
- 2) Шенгенська угода // <http://ostarbeiter.vn.ua/shengen-ugod.html>
- 3) Артёмов І.В. Транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: монографія /І.В.Артёмов. – Ужгород: Ліра, 2009. – 520 с. (Серія “Євроінтеграція: український вимір”. Вип.13).
- 4) Артёмов І.В. Український вимір європейської та євроатлантичної інтеграції: навч.посіб.: У 2-х кн. – Ужгород: Ліра, 2008. Кн.1. – 476 с. (Серія “Євроінтеграція: український вимір”. Вип. 11).
- 5) Голотюк Ирина. Европейский Союз упростил визовый режим с Украиной /И.Голотюк //Факты. – 2007. – 14 листопада.
- 6) Державне управління процесами європейської та євроатлантичної інтеграції: навч.посіб. /За загальною ред. акад. НАН України, д.т.н. В.П.Горбуліна. – К.: ДП “НВЦ” “Євроатлантикінформ”, 2006. – 197с.
- 7) Деркач Ирина. В объятиях Шенгена /И.Деркач //Зеркало недели. – 2007. – № 49-22 декабрия.

- 8) Європейська інтеграція: навч. посіб./ За ред. С.В.Федонюка, В.Й.Лажніка. – Луцьк: РВВ “Вежа” Волин. Нац. Ун-ту ім.Лесі Українки, 2008. – 760 с.
- 9) Європейська та євроатлантична інтеграція України: стан і перспективи: зб. наук. пр. – Ужгород: Ліра, 2008. – 374 с. (Серія “Євроінтеграція: український вимір”. Вип.10).
- 10) Артёмов І.В. Проблеми і перспективи входження України в Європейський Союз: навч. посіб. /І.В.Артёмов. – Ужгород: Ліра, 2007. – 310 с. (Серія “Євроінтеграція: український вимір”. Вип.7).
- 11) Механізми регулювання інтеграційних процесів в Україні: навч. посіб. /І.В.Артёмов, В.Д.Бакуменко, В.Д.Бондаренко, та ін. – Ужгород: Ліра, 2008. – 465 с.
- 12) Міжнародна інтеграція: навч. посіб. /І.В.Артёмов, В.Д.Бакуменко, О.М.Ващук, та ін. –Ужгород: Ліра, 2008. – 387 с.
- 13) Нормативно – правове забезпечення стратегічного курсу України на європейську та євроатлантичну інтеграцію: навч. посіб. –хрестоматія: У 2-х кн. – Ужгород: Ліра, 2007. – Кн. 1 – 448 с. (Серія “Євроінтеграція: український вимір”. Вип.5).
- 14) Підготовка нових членів ЄС – країн-сусідів України – до вступу в Шенген і виклики для України: матеріали міжнародного «круглого столу» експертів. – Ужгород: Мистецька лінія, 2007. – 112 с.
- 15) Регіональна політика і транскордонне співробітництво в євроінтеграційній стратегії України: зб. наук. пр. за матеріалами міжнародної наукової конференції (м. Ужгород, 24-25 травня 2007р.) /Відп. ред. І.В.Артёмов. – Ужгород: Ліра, 2007. – 456 с.(Серія “Євроінтеграція: український вимір”. Вип.1).
- 16) Токар П. Нові реалії сучасних кордонів: соціолого-політологічний аналіз /П.Токар. – Ужгород: КП «Ужгородська міська друкарня», 2008. – 320 с.
- 17) Відносини між Україною та Європейським Союзом. Режим доступу: <http://www.uanato.info/2-uaes.asp>
- 18) Глава МЗС: Євроінтеграція - першочерговий пріоритет зовнішньої політики (оновлено). Режим доступу: <http://povynar.com.ua/politics/109091>

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКО-ЄВРОСОЮЗІВСЬКОГО КОРДОНУ

В работе изложены проблемные вопросы, связанные с реальным состоянием взаимоотношений между Украиной и ЕС, минимизацией негативных последствий расширения Шенгена для Украины.

Рассмотрены вопросы визовой политики стран-соседей Украины в новых условиях Шенгена и развития евросоюзовско-украинских связей.

Ключевые слова: *Шенгенская зона, евроинтеграция, проблемы, перспективы, упрощение визового режима, требования, государство.*

In this work described the most problematic issues related to the actual state of relations between Ukraine and EU and the accession of neighboring countries of Ukraine to the European Union and the ways to minimize the negative effects of Schengen enlargement for Ukraine.

In the article considered the visa policy of neighboring countries of Ukraine in the new environment and development Schengen EU prices - Ukrainian relations.

Keywords: *Schengen, European integration, problems, prospects, visa facilitation, requirements, state.*